

Opis źródła:

Konstytucja została przyjęta, obok innych istotnych dla historii prawa ustaw, w styczniu 1588 roku, w czasie sejmu koronacyjnego Zygmunta III Wazy. Regulowała zasady odpowiedzialności za zdradę państwa (*perduellio*) oraz obrazę majestatu (*crimen laesae maiestatis*). Była to pierwsza konstytucja sejmowa, która wyraźnie wyróżniła ten pierwszy czyn.

Miejsca wydania:

Volumina Legum, t. II, s. 251-252.

Volumina Constitutionum, t. II, vol. 2, s. 62 – 63.

M. Moniuszko, *Prawo sądowe Rzeczypospolitej szlacheckiej (XVI–XVIII w.) Zarys wykładu z wyborem źródeł*, Warszawa 2017, s. 82-83.

Tekst źródła:

Jeśli kiedykolwiek Nam i potomkom Naszym Królom Polskim, z poddanym swym, szlacheckiego zawołania, przysła sprawa o **crimen laesae maiestatis, które tylko in personam regiam**, podług prawa, **machinatione, conspiratione, violento conatu et quod longe absit, facto ipso, in vitam committitur**, tedy od **instygatora** Naszego, za wiadomością marszałka Naszego, ma na takowego pozew iść, sześć niedziel przed terminem ma być położony na sejm i onego położenia relacja w księgach grodzkich tegoż powiatu ma być zapisana, w którą pozew ma być wpisany i od sejmiku takie położenie pozwu, dla dostatecznej wiadomości, przez woźnego ma być publikowane. Który tak pozwany ma **peremptorie** stanąć i gdy sprawa z pozwu takowego przypadnie, mamy, wysłuchawszy propozycją i dowody **instygatora** Naszego, także i strony obwinionej, **Panom Radom** naszym i posłom ziemskim niżej opisanym w tym dać czas, aby na tę sprawę na sejmie onym, bez bytności Naszej **wotowali** i w niej się wedle potrzeby rozmówili. A gdyby się spólnie wszyscy na jedną **sentencją** zgodzili, taki tedy **dekret** przez nie, w niebytności Naszej konkludowany, przy Nas **ex scripto ma być ferowan** przez marszałka. A gdzie by się wszyscy na jeden dekret zgodzić nie mogli, tedy przy większej części **konkluzja** zostawać ma. Do którego takowego sądu z koła poselskiego deputowani być mają ośm osob, którzy przysięgłszy na prawne i na sprawiedliwe podług sumienia wotowanie, przy paniech senatorzech wotować i wota ich także jako i Panów Rad liczone i porachowane być mają.

(...)

Takiż **postępek** ma być **in causa perduellionis Reipublicae**, to jest, gdyby kto czynił bunt przeciwko Rzeczypospolitej, porozumiewając się z nieprzyjacielem koronnym ku szkodzie koronnej, wynosił tajemnice Rzeczypospolitej zwierzone nieprzyjacielowi koronnemu, podał mu zamek na znowie, wzruszał **pacta et foedera** z postronnemi pany, rebelią **facto** pokazując, albo którykolwiek inny występki popełnił, który by właśnie był **contra Rempublicam**. Jednak już **in tali casu** My jako głowa, z Pany Radami i z ośmią deputatów poselskich sędzić i przy większej części konkluzją uczynić mamy [...]

Słowniczek pojęć:

Crimen laesae maiestatis- Zbrodnia obrazy majestatu

In personam regiam- przeciwko osobie króla

machinatione, conspiratione, violento conatu et quod longe absit, facto ipso, in vitam

committitur- przez machinację, spisek, zamiar użycia przemocy, oraz, co oby długo nie miało miejsca, przez sam czyn przeciwko życiu zostało popełnione.

Instygator- Urzędnik, który z jednej strony pełnił funkcje oskarżyciela w sprawach przeciwko królowi lub państwu, z drugiej zaś występował w sprawach dotyczących dóbr królewskich.
Woźny- urzędnik sądowy, wykonujący czynności techniczne i organizacyjne.

Peremptorie-stanowczo

Panom Radom- Senatowi

Wotowali- głosowali

ex scripto ma być ferowan- ma zostać odczytany

dekret- tu: wyrok

konkluzja- tu: decyzja, rozstrzygnięcie

Postępek- proces, postępowanie

in causa perduellionis Reipublicae- W sprawie zdrady Rzeczypospolitej

pacta et foedera- porozumienia i przymierza

facto- czynem

contra Rempublicam- przeciwko Rzeczypospolitej

in tali casu- w takim wypadku

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Czym, na gruncie konstytucji, różnią się od siebie czyny obrazy majestatu i zdrady?
2. Przeciwko komu skierowane są te czyny?
3. Jakie przykładowe zachowania mogłyby, w świetle niniejszej ustawy, zostać uznane za zdradę lub obrazę majestatu?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Czy król mógł dopuścić się zdrady?
2. Co treść powyższej konstytucji może nam powiedzieć o ustroju i systemie politycznym państwa? Czy ustawa o takiej treści mogłaby zostać wydana we Francji?
3. Czy król powinien być obecny w czasie wyrokowania nad wyrokiem w opisanych sprawach? Dlaczego?

Literatura pomocnicza:

Z. Szczęśka, *Sąd sejmowy w Polsce od końca XVI do końca XVIII wieku*, Czasopismo Prawno-Historyczne, t. XX, 1968, z. 1, s. 93-124.

W. Zarzycki, *Temida sejmowa. Z dziejów sądu sejmowego w Polsce przedrozbiorowej*, Warszawa 2000

Najważniejsze cenzury:

Koronowany pod koniec 1587 r. Zygmunt Waza próbuje zabezpieczyć swoją pozycję na tronie polsko-litewskim. W styczniu roku 1588, dzięki zwycięstwu pod Byczyną, upada ostatecznie kandydatura habsburska. Tymczasem komplikują się relacje nowego monarchy z najważniejszymi siłami politycznymi w Rzeczypospolitej, przede wszystkim z kanclerzem i hetmanem Janem Zamoyskim. Również w styczniu 1588 roku król zatwierdza III statut

litewski. Na zachodzie Francja pogrążona jest w wojnie domowej, za kilka miesięcy klęską zakończy się Hiszpańska próba ataku na wyspy brytyjskie. W Moskwie po śmierci Iwana IV Groźnego (1584 r.) faktyczną władzę w państwie dźierży Borys Godunow.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Michał Gawęda